

ÇEVİRİMİÇİ OKUR YORUMLARININ YARATTIĞI ALANIN KAMUSAL/İLETİŞİM ALANI OLARAK İNCELENMESİ*

Nüket Elpeze ERGEÇ**
İbrahim ZATERİ***

Öz

Etkileşimli çevrimiçi ortamlar iletişim biçimlerinde yenilik ve değişikliklere neden olmuştur. Bu çalışma çevrimiçi haberlere yapılan okur yorumlarındaki paylaşım ve etkileşime odaklanmıştır. İletinin yaratıldığı çevrimiçi ortamlarda yorum yapan kaynağın iletişim sürecini başlattığı kabul edilmiştir. Çalışmada Hürriyet çevrimiçi haber sitesindeki 7 Haziran 2015 genel seçim sonrası, iki siyasi parti liderinin yaptığı açıklamalara ilişkin iki haber örneklem olarak belirlenmiştir. Bu haberler ve haberlere yapılan toplam 1117 okur yorumu analiz edilerek bulgular yorumlanmıştır. Çalışma hem niceliksel, hem de niteliksel bir araştırma olarak modellenmiştir. Bu kapsamda haber metinleri söylem analizi, okur yorumları ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Veri analizi sürecinde yorumların çok boyutlu konulara değindiği ve 34 alt başlıkta toplandığı bulgusu elde edilmiştir. Yorumların ulaşılabilirlik ve süzülmesi gibi sınırlılıklarından kurtulduğu düzeyde, demokrasiye katkı sunacak biçimde bir kamusal alan olma potansiyeli taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu araştırma ile okur yorumlarının, kamusal alan olabilmesi yanında bir iletişim alanı olarak da dikkate alınmasına ilişkin farkındalık yaratılarak literatüre katkı sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Okur Yorumları, İçerik Analizi, Demokrasi, Söylem

* Makale Gönderim Tarihi: 15.11.2016; Kabul Tarihi: 06.06.2017

Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi tarafından SBA-2016-5423 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

Çalışmanın özeti, XII. European Conference on Social and Behavioral Sciences, Catania-Sicily, Italy'da (Ocak 2017) sunulmuştur.

** Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Doç.Dr.

*** Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Arş.Grv.

ONLINE READER COMMENTS IN PUBLIC SPACE/COMMUNICATION FIELD TO BE EXAMINED

Abstract

Interactive online environments have caused innovation and change in communication types. This study was focused on entries in reader comments made for online news. The source that made the first comment in the online environments in which the entry was created, was assumed as the initiator of the communication process. In the study, the sample was determined as two news in Hurriyet online news website which were about the explanations made by two political party leaders after general elections in June 7th, 2015. Findings were interpreted by analyzing this news and totally 1117 comments made for the news. In this context, news texts were resolved by discourse analysis and reader comments were commented by content analysis. In process of data analysis it was observed that comments touched upon subjects with multiple dimensions and were compiled under 34 sub headlines. It was concluded that comments have the potential of becoming public sphere so as to provide contribution to democracy as far as they are free from their limitations such as accessibility and filtration. The aim of this research is to raise awareness so that the reader comments will be taken into consideration as communication field as well as being public sphere.

Keywords: Public Sphere, Reader Comments, Content Analysis, Democracy, Discourse

I. GİRİŞ

Jürgen Habermas'ın 1962 yılında yayımlanan kitabı *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* ile kamusal alan tartışmaya açılmıştır. (Yükselbaba, 2008). Habermas (2004) kamusal alanı, vatandaşların katılımı ile kamuoyunun oluştuğu bir sosyal yaşam alanı olarak tarif eder. Kamusal alan, bir grubun, devletin ya da siyasi otoritenin herhangi bir sınırlaması ya da zorlaması olmadan özgür biçimde görüşlerini ifade ettiğinde varlığını gösterebilir. Hauser (1998) ise kamusal alanı, bireylerin düşüncelerini özgürce söyleyebildiği ve ortalama bir kamuoyu oluşturabildikleri bir söylemsel alan olarak tarif eder. Rappa (2002:7) kamusal alanı beş farklı boyutta tanımlar. Buna göre, insanların iletişiminin ve etkileşiminin fiziksel bir alanı, insan eylemlerinin oluşturduğu fiziksel olmayan metaforik bir alan, iki taraf arasındaki bilgi alış verişinin farklı biçimlerinin bulunduğu bir mekan, ilişkilerin farklı eklenme biçimlerinin ve entelektüel veya entelektüel olmayan tartışmaların meydana geldiği bir alan, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin planlanmış veya planlanmamış politikalarının ortaya çıktığı bir kamusal alan olabilir. Rappa'nın tanımladığı bu kadar geniş kamusal alan tartışmasında olduğu gibi, bu alana ilişkin henüz bir görüş birliğine, hatta genel hatlarında bile bir uzlaşmaya ulaşıldığı söylenemez. Kamusal alan kişilerin sadece var oluşları ile değil yarattıkları kamuoyu ile varlık gösterir. Kamuoyunun yarattığı tartışma ortamı ise demokrasinin temel birimlerinden biridir. Çünkü tartışmalar argümanların ve karşı argümanların ortaya çıkması ile bir

çözümüne ulaştıracak ortamları yaratır. Sartori (1996) ise müzakereyi demokrasinin temel taşı olarak görür. Kamusal alan, demokrasinin gerçekleşmesinde temel koşullardan birisi olarak da uzun süredir tartışmaların odağındadır (Fraser, 1991; Sartori, 1996; Sarıbay, 2000; Özbek, 2004; Habermas, 1994, 2001, 2004).

Web ortamı iletişim ve dolayısı ile içerik yaratma kapasitesi Web 2.0 teknolojisi ile kullanıcının aktif olması ile tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Çünkü, çevrimiçi ortamların vandaş ile iktidarı elinde tutanlar arasında etkileşimli alan sunma konusunda önemli potansiyellere sahip olduğu, özellikle yeni toplumsal hareketler kapsamında kendini göstermiştir. Literatüre bakıldığında kamusal alanın ve iletişim alanının yeni ortamı olarak web ortamlarının sunduğu fırsatları inceleyen çok sayıda çalışmaya rastlanır (Dahlberg, 2000; Sassi, 2000; Papacharissi, 2002, 2004; Sütçü, 2007; Santana, 2012; Bayraktutan vd., 2012, 2013; Binark, 2013). Kitle iletişim alanında bilgisayar aracılığı ile iletişimi çağdaş kamusal alan olarak gören yaklaşımların yanı sıra, bilgisayar ortamının kamusal alanın oluşması için gerekli mekânı önemli ölçüde yarattığı üzerine yapılan çalışmaların karşısında olan yaklaşımlarda görülür. Dahlberg (2000) çevrimiçi söylemin gerçekten kamusal alan yaratıp yaratmadığını sorgular. Dahlberg (2001) internete ve bilgisayara ulaşmak için belirli ekonomik gücün gerektiğini, bu nedenle internetin elit bir kamusal alan yarattığını ileri sürer. Habermas (2004) kamusal alanın oluşabilmesi için fikir ve düşüncelerin paylaşılmasının yeterli koşul olarak ileri sürerken, bu paylaşımların elit ve rasyonel olmak zorunda olduğunu söyler. Zamith ve Lewis (2014) yaptığı çalışmada içerik olarak okur yorumlarının kamusal alan olması için bazı zorlukları aşması gerektiğini ileri sürmektedirler. Yapmış oldukları çalışmada “daha iyi ve daha etkili düzenlenen içerik”, “birbirinden bağımsız içerikleri bir araya getirmek” ve “çeşitliliği teşvik ederek katılımın artması” gibi engellerin aşılması halinde internetin çeşitli tartışma ortamları ile etkili bir kamusal alan olacağına işaret ederler. Bu ve benzeri tartışmalar, çevrimiçi alanın etkili bir iletişim alanı ve kamusal alan yaratma özelliğine ilişkin tartışmaların henüz sonlanmadığını göstermektedir. Ancak, yapılan tartışmaların internetin zaman içinde kamusal alan olma özelliğini güçlendirebileceği yönünde olduğu da söylenebilir.

II. LİTERATÜR TARAMASI

II.1. Çevrimiçi Kamusal Alan/İletişim Alanının Bir Aracı Olarak Okur Yorumları

Etkileşimlilik arttığı ve kamusal hayata katılmayan okurların aktif olarak yeni medya ortamlarına katılımını sağladığı için Gillmor (2006), web ortamlarının gazetenin boyutunu değiştirdiğini söyler. Bu çerçevede, Web 2.0'ın tek taraflı olan haber akışlarına iki yönlülük kattığı ve bireylere sosyal medya ortamlarında düşüncelerini aktarma imkanı verdiği için, bu teknolojinin kamusal alan imkanları üzerinde durulması zorunludur. Ruiz vd. (2011) çevrimiçi gazetelere yazılan yorumların 18. yüzyıldaki Avrupa kafelerinde yaratılan kamusal

alan gibi işlev gördüğünü söylerler. Zira, bu konuya ilişkin Washington Post'da ombudsman olan Deborah Howell (2007) bir konu ya da haber için etkileşimde bulunmanın tek yolunun editöre mektup yazmak ya da ombudsmana ulaşmakla sınırlı olduğu yılların çok gerilerde kaldığını söyler. Howell (2007), "Online Venom or Vibrant Speech?" başlıklı yazıda sadece e-posta adresi ve tek tıkla haber ve yazılara yorum yapılabilmesini inanılmaz bulduğunu yazarken, gazeteci ile okuyucu arasındaki bu diyalogun daha fazla bilgi edinilmesini sağladığını belirtir. Gazetelerin başlangıçta herhangi bir konu hakkında oluşturduğu forumlar aracılığıyla geri bildirim almasının çok verimli bulduklarını, ama zaman ilerledikçe bu konuda hayal kırıklığı yaşadıklarını belirttiği yazısında Howell (2007), yorumların ırkçı, cinsiyetçi ya da cinselliğe kadar uzanan içeriklerinin bazı tedbirler alınması gerektirdiği süreçlerin yaşandığını, ancak güvenlik stratejileri ile bu zorlukları aştıklarını belirtir.

Silva (2013), Javier Diaz Noci ve diğerlerinin haber örgütlerinde okur yorumlarına ilişkin iki yaklaşımı olduğunu belirtir; (1) Müdahaleci yaklaşım; Bu yaklaşımda yayın öncesi (prior to publication) yorumlara ilişkin değerlendirmeler yapılır. Bu yaklaşımda okur yorumlarındaki katılımın kalitesi için gazeteciye daha çok sorumluluk yüklenmekte ve yorumlar nezaket ve saygı normlarına göre değerlendirilerek yayınlanmaktadır. (2) Esnek yaklaşım; daha esnek yapının olduğu ikinci tür stratejide *post-moderation* temelinde okur yorumları incelenmeden otomatik olarak yayınlanır. Bu yaklaşımda içeriğe ilişkin diğer okurlardan gelen yorumlarda eleştiri ya da taciz varsa web sitesinden kaldırılır. Bu yaklaşımda daha esnek bir yapı gözlenir. Okur yorumları iletişimin bir aracı olma yanında katılımcı gazeteciliğin bir örneği olarak da kabul edildiği görülür. Okur yorumları nispeten yeni olan bir uygulama olmasına rağmen son yıllarda hızla artmıştır. 2007 yılında en yaygın 100 ABD gazetesinden %33 yazılarına yorum kabul ederken, sonraki yıllarda bu sayı % 75 oranında yükselirken 2010 yılında ilk sıralardaki 150 ABD gazetesinin % 92'nin okur yorumlarını kabul ettikleri görülür. (Santana, 2012). Çevikel tarafından Türkiye'de 2003 yılı için yapılmış bir araştırmada, dönemin 24 internet gazetesinin ancak 10 tanesinin anketlere, 3 tanesinin okur yorumlarına ve 1 tanesinin forumlara yer verdiğini tespit etmiştir (Çevikel, 2003). 2013 yılında Çevikel (2013) yaptığı bir diğer araştırmada "sosyal medyada paylaşma" (%98) ve "içerik hiyerarşisi" (%68) gibi görece basit ve önemsiz iki uygulama hesaba katılmazsa, Türkiye'de en yaygın olarak hayata geçirilen katılımcı gazetecilik uygulaması olarak "okur yorumları"nın (%80) öne çıktığını bulgular. Çevikel (2013) yapmış olduğu çalışmada çevrimiçi gazetelerde okur yorumlarına yönelik ilginin özellikle son bir yılda güçlü bir artış gösterdiğini vurgular. Bu uygulamayı hayata geçiren tüm internet gazetelerinde, siteye gönderilen okur yorumları mutlaka bir moderasyondan geçtiğini ifade eden Çevikel, pek çok gazete bu iş için ayrı okur yorumları moderatörleri istihdam edildiğini belirtir. Okur yorumları moderatörler tarafından değerlendirilip onaylandıktan sonra yayına alınmaktadır.

Ülkemizde okur yorumlarına ilişkin sınırlı sayıda çalışma olduğu görülür. Özdemir (2009) tarafından Adorno ve ekibinin 1940'lerde yaptıkları Otoriter Kişilik araştırmasının

kategorileriyle 4 habere ilişkin 189 okur yorumu incelenmiştir. Yine Dursun (2012) tarafından yapılan bir diğer çalışmada okur yorumlarının metinsel özellikleri incelenmiş ve yorumların niteliği değerlendirilmiştir. “Okur yorumlarında üretilen nefret söylemi” üzerine yapılan bir başka çalışmada ise çeşitli gruplara karşı yorumlarda üretilen nefret söylemine dikkat çekilmiştir (Dirini, 2010).

Habermas (2010)’ın idealize ettiği kamusal alanın temelinde herkesin görüşlerini ifade ettiği dolaysız iletişim vardır. Poster (1997, 209), yüzyüze gerçekleştirilen kamusal alanın sona erdiğini, demokratik müzakerelerin artık iletişimin yarattığı söylemler aracılığıyla elektronik ortamlarda gerçekleşeceğini söyler. Literatürde yeni medyanın demokratikleşme sürecine katkısını önemseyen çalışmalarda, kamusal alanın kamuyu ilgilendiren konularda kısıtlanmadan ve tahakküm kurulmadan tartışma ortamları yaratabilme ve böylece demokrasiyi gerçekleştirme yeteneğinde olabileceği üzerinde durulur (Dahlberg, 2001; Papachrissi, 2002; Dahlgren, 2005). Demokrasi günümüzde tüm toplumlar için en önemli gerekliliktir. Bireyler hem yurttaşlık meseleleriyle hem de başkalarının ne hakkında konuştuğuyla doğrudan ilgilidir. Gazetecilik bir anlamda bu bilgi ve haber akışını sağlarken demokrasinin gerçekleşmesinde ya da gerçekleşmemesinde önemli bir rol oynar ki bu algı, gazetecilik kültürünün gelişmesinde önemlidir (Gans, 2003). Haber söylemi ve demokrasi arasındaki bu bağlantı Habermas (1989) tarafından da vurgulanır ve bu dönüşüm kamusal alanın sınırlarını da genişletir. Habermas’ın (1989) kamusal alan kavramı demokrasi anlamında önemli içerimler sunar. Habermas (1989) kamusal alan hakkında düşünen tek kişi olmamakla birlikte bu alanda en çok söz edilen kişi olmasının sebebi demokrasi ile kamusal alan arasında doğrudan ilişki kurmasıdır. Dünyada politik ve ekonomik arenada yaşanan değişimler kamusal alanın yapısında da değişim yaratır. Kamusal alan genişler, yeni konu ve özneler bu alana dahil olur.

İnternetin Web 2.0 uygulamalarıyla yarattığı sanal ağlar yeni medyayı oluştururken, kurulan bu ağlar kamusal alan tanımı üzerinden yeniden düşünmeyi zorunlu kılar. Habermas (2010: 64-66)’ın “kamusal alan ortak çıkarın ve gerçeğin konuşularak elde edildiği bir alandır” temel tanımlaması çerçevesinde kamusal alanın sadece politik alanlarda sınırlı tutmayı toplumsal, kültürel ve öznellik gibi konuları da kapsadığı görülür. Habermas’ın salt elit bir kamusal topluluğun politik büyüklüğü ile sınırlı olarak yapılan kamusal alan kavramsallaştırmaları Nancy Fraser tarafından tartışılır. Fraser (1991), kamusal alandaki söylemsel etkileşimin toplumsal eşitsizliklerin etkilerinden korunamayacağını, bu nedenle kamusal alandaki müzakere süreçlerinin hakim grupların lehine, bağımlı grupların aleyhine işleyeceğini öne sürer. Bu bağlamda, çalışma kuramsal yönü ile internetin sanal kamusal alan olma özelliği ile ilgili tartışmaların henüz bitmediği bilinciyle, çevrimiçi haberler ve bu haberlere yapılan yorumlara ve iletişim alanı olma özelliğine odaklanacaktır.

III. AMAÇ VE YÖNTEM

Çalışma, çevrimiçi alanda paylaşımcı bir ortamın oluşması ile yaşanan iletişim süreçlerini iletişim ve kamusal alan olabilme niteliği bakımından haber yorumları üzerinde araştırmayı amaçlamaktadır. Çevrimiçi söylem alanının, çeşitli sınırlamalar nedeniyle bir kamusal alan modelinin beklentisinin gerisinde olduğunu ifade eden Dahlberg (2001), geniş topluluklarda yaşanan söylemsel eşitsizliklerin, çevrimiçi ortamlarda yeniden düzenlenerek daha katılımcı olması gerektiğini önerir. Çağımızda gelişen iletişim teknolojileri ile medyanın manipülatif rolü görmezden gelinemez. Medyanın kamuoyunu yönlendirmesi ve medyanın tekeli kapitalizmin bir parçası olması, medyanın kamusal alanda rolünün yeniden tartışılmasını gerektirmektedir (Yükselbaba, 2008: 257). Her ne kadar iletişim sürecinin yaşanacağı web ortamına ulaşım maddi kaynakların sahibi olan ekonomik ve siyasal güç yapılarına bağlı olması, iletişimsel kapitalizmin hizmetinde bir kamusal alanın imkansızlığı üzerinde durulsa da yine de bu alan, incelenmeye değer iletişim süreçleri ortaya koymaktadır. Çevrimiçi yorumların kendi başına tartışma ortamı olamayacağını belirten Crafword (2009) yorumların başkaları tarafından okunması, içselleştirmesi ve bu yorumlara bir tepki göstermesinin kamusal alan olma için temel şart olduğunu söyler. Habermas (2010) bunu eleştirel-rasyonel tartışma ortamı olarak belirtir. Yeni medya ortamları bireylere haberler ve üretilmiş çeşitli içeriklerle etkileşime girme, katılma, içeriği kendi oluşturma, paylaşma gibi imkanlar vermektedir. Bu olanaklar sayısallık, etkileşimsellik, kullanıcı türevli içerik yaratımı, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık gibi özellikler nedeniyle gerçekleştirilmektedir (Binark ve Löker; 2011).

İnternet ağlar aracılığı ile bilgiye erişimi sağlarken aynı zamanda tartışma ortamları da yaratır. Ancak bunun kamusal alan boyutu tartışmalıdır. Bilgi ve içerik sayısının web üzerinden artması, etkileşim ve demokratik süreçler bakımından doğru orantılı olduğunu söylemek oldukça güçtür. Hegemonyayı, simgesel kaynaklara eşitsiz erişim ve baskıyı göz önüne alarak her şeye rağmen okur yorumları boyutunda kamusal alan olma potansiyelini ve iletişim alanı olarak yaratılan süreçleri incelemek bu çalışmanın temel kaygısıdır. Bu kapsamda politik düşünce ve tartışmanın odağında olduğu düşüncesi ile genel seçimler sonrası paylaşılan okur yorumları incelenmiştir. Çalışmada örneklem alanı olarak 2015 genel seçimleri süreci belirlenmiştir. Bu kapsamda 7 Haziran seçimleri ve iki büyük siyasi parti liderinin seçim sonrası ilk demeçlerini içeren iki haber çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu örneklemin oluşturulmasındaki temel güdü, seçim haberlerine toplumsal duyarlılığın yüksek olması ve yoğun bir siyasi yorum sürecinin yaşanmasıdır. Çalışmada çevrimiçi haberler ve bu haberlere gösterilen reaksiyon niteliğindeki yorumlar, 7 Haziran 2015 seçim sonrası AK Parti Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu'nun yaptığı seçim konuşma haberi ile CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun seçim açıklamasını içeren iki haber ve toplamda 1117 yorum ile sınırlandırılmıştır. Aslında çalışma, Kasım 2015'te erken seçim sonuçları sonrası yapılan seçim konuşma haberi ve yorumları almak üzere düzenlenmişti. Ancak Hürriyet gazetesinin

seçim sonrası okur yorumlarını paylaşımına kapaması nedeniyle verilere ulaşılamamış, bu nedenle sadece 7 Haziran 2015 seçimlerine ilişkin yorumlar incelenmiştir. Bu kapsamda çalışma şu sorulara cevap aramıştır;

- 1- Örneklem aralığındaki çevrimiçi haberlerin konu ve teması nedir?
- 2- Örneklem alınan haberlerdeki okur yorumlarının konu ve teması nedir?
- 3- Çevrimiçi haberlerin söylemsel içeriği ile yorumların içeriği arasındaki konu, tartışma ve rasyonalite ilişkisi var mıdır?
- 4- Okur yorumlarının, karşılıklı etkileşim, dışa kapalı olmama ve eşdeğerlilik kavramları (Habermas, 2010) kapsamında kamusal alan/iletişim alanı olma potansiyeli var mı?

Bu soruların ardında yatan temel varsayım yeni medya ortamlarından birisi olan yorum formlarının, yurttaşlık kültürünü geliştirerek kamusal alan olabilme ihtimalini artırarak demokrasiye katkı sunma beklentisidir. Bu beklentinin nedeni web ortamının sunduğu etkileşimliliğin yarattığı tartışma ortamlarını oluşturabilme imkanındır. Çalışma sonucunda çevrimiçi oluşumla ortaya çıkan yeni medya ortamlarının iletişim ve tartışma süreçleri izlenebilirken, bu sürecin sanal kamusal alan oluşumu tartışmalarına katkı sunması beklenmektedir.

Yöntem; Çalışma hem niceliksel, hem de niteliksel bir araştırma olarak modellenmiştir. Bir başka ifade ile bu çalışma, sadece var olan koşulları betimleyici değil, aynı zamanda araştırma sınırlılıkları dâhilinde elde edilen verileri yorumlama ve sonuç üretme kaygısı taşıyan bir çalışmadır. İnternet özel bir analitik nesne olup, kendi verisini kendisi üretir. Bu nedenle internet ortamlarına ilişkin bilimsel çalışma yapmanın bir takım zorluk ve sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar; bilgilerin güncelliğini yitirmesi, bilgilerin kaldırılması, değiştirilmesi veya yayınlanmaması, erişilebilirlik, kullanıcıların heterojen ve belirlenemeyen kimlikleri olarak sayılabilir. Bir diğer sınırlılık sanal uzamın geleneksel yöntem ve metotlarla ölçülmesinin denenmesidir. Bütün bu sınırlılıklarla çalışmada ölçümlenecek olan iki veri seti bulunmaktadır; 1-Çevrimiçi haberler, 2-Bu haberlere yapılan yorumlar.

Çalışma aşamalı olarak verilerin derlenmesi, sistematikleştirilmesi ve değerlendirilmesi sürecini içermiştir. Bu kapsamda çalışmanın zamanı, 7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrası ilk açıklamaların yapıldığı 08 Haziran 2015 olarak belirlenmiştir. Örneklem olarak yargısal örnekleme ile Hürriyet gazetesinin çevrimiçi haber sitesi seçilmiştir. Böke (2010: 125), amaçlı veya yargıya dayanan örnekleme (Purposive or Judgmental Sampling) açıklarken çalışma evreni içerisinden rastgele seçilen örnek yerine, belirli özelliklerinden dolayı örneklemin seçilmesi vurgusunu yapar. Bu özellikler, araştırma sorununa en uygun öğelerin örnekleme içerisinde barındırılmasıyla ilgilidir. Amaçlı örnekleme yöntemleri, bilinmesi gereken olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanmasında yarar sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118). Bu kapsamda, Hürriyet gazetesi çevrimiçi haber siteleri içinde en çok tıklanan site olup, buna paralel olarak çalışmanın yapıldığı dönemle sınırlı olmakla birlikte,

sadece siyasi içerikli haberlerin okur yorum sayfaları aktiftir. Amaçlı (yargısal) örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır (Balcı, 2005). Analiz için çok sayıda haber ve yorumun tek bir kaynaktan seçilmesi çalışmayı yalın ve anlaşılabilir kılacaktır. Birden fazla haber kaynağı kullanılırsa, kaynaklardan gelen yorumlar arasındaki farkların nasıl açıklanacağı sorunu vardır. Bu farklılıkların demografik farklar olduğunu açıklamak oldukça güçtür (Henric ve Holmes, 2013). Bu nedenle çalışmada, sadece bir çevrimiçi gazetenin (Hürriyet) iki haberi ve bu haberlere yapılan okur yorumları örneklem olarak belirlenmiştir. Makale için yapılan ön çalışmada iki haber ve bu haberlere yapılan okur yorumları seçilerek Word dokümanı olarak kaydedilmiştir. Her bir yorum numaralandırılmış ve içerik analizi için hazırlanmıştır. Örneklem kapsamındaki çevrimiçi iki haber ise konu ve tema bakımından incelenmiş ve bu incelemede söylem analizi kullanılmıştır.

IV. BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın 1. sorusu “Örneklem aralığındaki çevrimiçi haberlerin konu ve teması nedir?” olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda ele alınan çevrimiçi haberlerin söylem yapısı incelenmiştir. Haberlerin söylem yapısının incelenmesinin nedeni haberde yer alan içeriğin bilinçli ve kurgulanmış bir metin olmasıdır. Çünkü söylem analizi güç ilişkilerini ortaya koyan anlam ve yapılar ulaşılmamasını sağlar. Bu kapsamda çevrim içi haberler van Dijk’ın (1988) eleştirel söylem analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. van Dijk (1988) medya çözümlemesinde geliştirmiş olduğu bilişsel yaklaşımla haber metinleri ve bağlam arasındaki ilişkiyi dikkate alır. Haber olma süreci içinde iktidar yapısı göz ardı edilemez. Bu yapılar okur yorumlarındaki içeriklerde aranacak haber-yorum ilişkisinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak 8 Haziran 2015 tarihinde Hürriyet gazetesi çevrimiçi haber “Başbakan Ahmet Davutoğlu’ndan balkon konuşması” başlıklı haber (1. Haber) ve bu habere yapılan yorumlar incelenmiştir. İkinci olarak aynı tarihli “Kılıçdaroğlu ‘İstifa mı ediyor?’ iddialarına cevap verdi” başlıklı haberin (2. Haber) söylem analizi yapılmıştır. Çalışmanın anlamda kolaylık olması için haberler 1. Haber ve 2. Haber olarak kodlanmıştır. Bu haberlerin seçilme nedeni parti liderinin seçim sonuçları açıklandıktan hemen sonra kamuoyuna yapılan ilk açıklamaları içermesi ve toplumun beklediği bu açıklamaların genelini ilgilendiren konu üzerinde çok sayıda yorum yapılmasıdır. 1. Haberde metin sözcük sayısı 872, bu haber metnine yapılan yorum sayısı ise 745 olarak bulunmuştur. 2. Haberde ise metin sözcük sayısı 266 ve yorum sayısı 372 olarak tespit edilmiştir.

IV.1. Çevrimiçi Haberlerin Söylem Analizi

Van Dijk (1988) sistematik çözümlemesine anlamla başlar. Anlam ve söylem arasındaki ilişkinin kesişme noktası ise aslında ideoloji ve buna bağlı olarak iktidar ilişkileridir. Çünkü

ideoloji söylemin herhangi bir boyutunda yer alırken esas “anlam”da açık biçimde kendini ortaya koyar ve dolayısıyla bir söylemi başlatan öncelikle konudur. van Dijk’a (1988) göre söylemin küresel anlamı vardır ve bu da konular ya da temalardır. van Dijk (1988), söylem yaklaşımında biz/onlar arasındaki stratejilere yoğunlaşır. Aslında bilişsel yaklaşımın kalbini ortaya koyan bu düşünce söylemi çözümlenmede temel yoldur. Bu kapsamda çalışmadaki örnekleme dönecek olursak, seçim sonuçlarının belli olmasından sonra AK parti ve CHP liderlerinin ilk açıklamasını içeren haberdeki temel konu, seçimin değerlendirilmesi ve iktidarlarını konumlandırması biçimindedir. van Dijk (1988) söylem içinde anlamın çeşitli stratejiler ile konunun içine yerleştirildiğini ileri sürer. Bu stratejilerin bazıları çerçevesinde söylem yapılarına ulaşılacaktır.

Öncelikle haberdeki aktör tanımlarına bir başka deyişle öznelerle bakmak gerekir. *Aktör tanımı (anlam)*, Sosyal aktörler bir ideolojiyi yapılandırabilir, reddedebilir ya da değiştirebilir. van Dijk (1988) eleştirel çalışmada bilginin yapılanmasında etkili olan unsurlar arasında “aktör” kavramına yer verir. 1. Haberdeki en önemli aktör, dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu’dur. Konuşmasının konu ve içeriği sahip olduğu kimliğe göre biçimlenmiştir. Bu kimlik siyasi bir partinin liderliği olup bu liderliği destekleyen dava arkadaşları, AK parti kadroları, vatandaşlar, cumhurbaşkanı ve elbette AK partinin kendisi konuşmanın diğer özneleri olarak belirir. Parti kişisel bir kimliğe bürünerek özne konumunda kullanılır. “Kökleri tarihinindeğerli dava arkadaşları” cümlesinde özneler tanımlama ve olumlu anlam yükleme yoluna gidilmiş ve yüceltilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan’ın ismi kullanılmadan cumhurbaşkanına selam olsun, kurucu genel başkanımız ifadeleri kullanılır. Bu aktörler seçimin kazanılmasında temel rol oynamışlardır ve teşekkür edilmesi gerekir. Konuşma boyunca bu öznelere olumlu anlam yüklediği görülür.

2. Haberde bir kaç aktörün ön plana çıktığı görülür. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçda-roğlu, CHP Genel Sekreteri Gürsel Tekin ve HDP milletvekili Sırrı Süreyya Önder ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan haberde yer alan aktörler olarak gözlemlenir. Haberde bu aktörler, seçim sonucunda ait oldukları siyasi parti adına açıklama yapan özneler konumundadır.

Seçim sonuçları, konuşmanın temel bağlamını oluştururken, biz/onlar ikiliği çıkarsama ile olumsuz ötekini sunma üst stratejisi kullanılır. 1. Haberde AK Parti ve diğer partiler olarak iki farklı grubun sınıflandırmasında, AK Partiye olumlu anlamlar yüklenirken diğer partilere, bir anlamda muhalefete olumsuz anlam yüklenir. Bu konuşmada bir üst stratejidir. “Her türlü engelle karşılaştık...Kurucu genel başkanımız yasaklı ilan edildi, 2007’de e-muhtıra vermeye kalktılar... Partimizi kapatmaya çalıştılar... Kimse kaybettiği seçimden zafer çıkarmaya kalkmamalıdır... Karşımızda geniş bir cephe oluşturmuş olabilirler” cümleleri seçim konuşmasının farklı aralıklarında kullanılır.

2. Haberde de biz/onlar ikilemi “Seçimin kazananı ‘Demokrasi’, mağlubu ise Cumhurbaşkanını Tayyip Erdoğan” cümlesinde belirtilirken, olumsuz ötekini sunma stratejisi de kullanılır. 1. Haberde iktidar partisi muhalefet partilerine olumsuz anlam yüklerken, 2. Haberde CHP, Cumhurbaşkanı’nı olumsuz yani kaybeden anlamını yüklediği görülür.

1. haberde *örtük anlam ve imalar içeren stratejiler* de kullanılmıştır. İmalar kişiler tarafından anlamların tamamlanmasında kullanılır. Davutoğlu konuşmasında dini inanç imalarını içeren sloganlar kullanılır; “Allah onlardan...Ya Allah diyoruz. Bu gece ...bismillah diyoruz. Hamdolsun... Allah yar ve yardımcımız olsun, Allah’a emanet olun.” cümleleri konuşmanın akışında kullanılır.

2. Haberde Cumhurbaşkanı örtük anlamı ile AK partinin kaybettiği iması kullanılır. Demokrasi vurgusu seçim sonucu ile özdeşleştirilirken, demokrasinin her şeyden daha önemli iması vurgusu yapılır. “Türkiye demokrasisi kazanmıştır. CHP seçmeninin bu tavrı Türkiye’de demokrasinin kökleşmesinde önemli bir kilometre taşı olacaktır.”

Kanıt-sallık söylem stratejilerinde kullanılan diğer bir strateji olup ikna ediciliği artırır. 1. haberdeki seçim konuşmasında çeşitli kanıtlar sunulur. “coşkulu mitingler, coşkulu mesajlar için teşekkür ediyorum”, “herkes bilmelidir ki bu seçimin galibi Ak partidir... 76 ilde vekil çıkardık, 6 bölgede birinci olan parti AK partidir... Bu seçim kampanyasından 81 vilayette vatandaşlarıyla buluşan AK Partidir... 81 vilayeti gezerken nasıl bir aşkla hareket ettiğiniz gördüm... AK parti 12 yıldır bütün bunları icraatıyla ortaya koydu. AK Parti millet için en doğru olanı yapmaya kararlıdır.”

1. Haberden farklı olarak, 2. Haber, haber editörünce biçimlendirilmiş ve “7 Haziran öncesindeki hemen hemen tüm seçimlerde “Hüznün ve hayal kırıklığının partisi” görünümüne bürünen CHP Genel Merkezi’nde ‘AKP’nin tek başına iktidar olamaması ve HDP’nin barajı geçmesinin sevinci’ vardı.” yorumu ile kazananın CHP olduğu parti merkezindeki coşku olduğu kanıtı gösterilirken, hep kaybeden partinin kazanma nedeni de işaret ediliyor. Manipüle edilen haberde bir cümle içinde kaybetme/kazanma ikiliği gösterilen kanıtla söylem-selleştirilir.

Olumsal kendini sunma (anlam), Bizden olanın kayırılması olumsal kendini sunma stratejisi ile yapılır. Bu kendi benimsediği fikirde olanı bize katması ve olumlu özelliklerini ön plana çıkarma şeklinde kullanılır. 1. haberde olumsal kendini sunma, “birinci parti AK partidir (alt başlık)...Ak parti bir kez daha destan yazmıştır... Türkiye’nin omurgası AK partidir.” sözleri ile bu strateji kullanılırken, 2. haberde “CHP seçmeninin bu tavrı Türkiye’de demokrasinin kökleşmesinde önemli bir kilometre taşı olacaktır.” cümlesinde parti ve seçmene olumlu anlam yüklenmiştir. *Etkileşim ve bağlam*, van Dijk’a (1988) göre etkileşim söylemde bilişsel sürecin sonucunda ortaya çıkar. Toplumsal alandaki sosyo-kültürel bilgi, grup ideolojisini, sonrasında grup tutumunu ve sonunda grup bilgisini oluştururken etkileşim söylemi yaratır. Van Dijk’a (1988) göre, söylemde anlam ve biçimden sonra temel bileşimlerden

üçüncüsü etkileşim ve bağlamdır. Bu kapsamda seçim sonuçlarına ilişkin her iki haberde bağlam seçim olarak belirlenmiş, etkileşim düzeyi de bu bağlamda gerçekleştirilmiştir. Seçmene teşekkür konuşmasında 1. Haberde Davutoğlu sahip olduğu aktör kimliği ile seçmenlere seslenmiştir. Aynı biçimde 2. Haberde gündemdeki seçim sonuçları bağlamında biçimlenmiş ve etkileşim seçim sonucunun değerlendirmesi biçiminde olmuştur. Özetle, “Başbakan Ahmet Davutoğlu’ndan balkon konuşması” başlıklı 1. Haberin içeriğinde yer alan konu seçim sonucunu değerlendirme konuşma biçiminde biçimlenmiş ve tema olumlu aktör tanımı, kendini sunma, kanıtsallık, örtük anlam ve imalar, biz/öteki stratejileri ile temalaştırılmıştır. Etkileşim alt düzeyde seçmenlere seslenme biçiminde gerçekleştirilmiş ve lideri olduğu siyasi partinin başarıları söylemselleştirilmiştir. 2. Haberde aynı biçimde olumlu aktör sunumu, biz/öteki stratejisi, kanıtsallık, örtük anlam ve ima bulgularına rastlanmıştır. Etkileşim 2. Haberde alt düzeyde gerçekleştirilmiştir. Olumlu kendini sunma haber metinlerinde biz/öteki stratejisi ile gerçekleştirilmiştir.

VI.2. Okur Yorumlarının İçerik Analizi

Okur yorumlarını incelemek için metin/sayısallaştırma/metin yapısının temeli üzerine kurulmuş olan içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada haberlere yapılan yorumların içerik yapısına ulaşmak ve haber yapısı ile bağlantı kurabilmek için içeriklerin sınıflandırılması gerekmektedir. İçerik analizi yöntemi uygulanan çalışmalarda öncelikle yapılması gereken sınıflama sistemi oluşturmaktır. Araştırma kapsamındaki konuların sınıflara bölünmesi alt sınıfların oluşması konuyu incelemeye olanak verecektir. Burada içerik analizi ile araştırılmak istenen gerçeğe yönelik çeşitli etkileri açığa kavuşturulmak amaçlanmaktadır. Öncelikle sınıflama sistemi bir ölçek sunmaktadır ve bu ölçek araştırma sorusu açısından önemli olan noktaların sosyal gerçekten seçimini belirlemektedir. Bu çerçevede çalışmanın sınıflama sistemi oluşturulurken mevcut araştırma dikkate alınmıştır. Var olan kayıtlı yorumların tamamı ön okumayla dikkatlice incelenmiş, ortak alanlar tespit edilmiş ve çalışmanın “Çevrimiçi haberlerin söylemsel içeriği ile yorumların içeriği arasındaki konu, tartışma ve rasyonalite ilişkisi nedir?” sorusu dikkate alınarak sınıflar ve alt sınıflar oluşturulmuştur. Her yorumun konusu belirlenmiş ve her bir yorum tekrar inceleyebilmek ve analiz sürecinde verimli olarak değerlendirebilmek için numaralandırılmıştır. Bu ilk okuma ve değerlendirme süreci sonunda sınıflandırma yapıları ortaya çıkmıştır. Konu ve teması açık olmayan yorumlar “İrrasyonel yaklaşımlar” sınıflandırma yapısında “Tanımsız” alt sınıflandırma başlığı altında toplanmıştır. Yorumlar içeriklerine göre “Ekonomi”, “İrrasyonel yaklaşımlar”, “Kutsallar”, “Siyasi aktörler”, “Siyasi partiler” ve “Siyasi yapı” olmak üzere altı başlık oluşturulmuştur. Ayrıca birden fazla paylaşılan aynı içerikteki yorumlar için “tekrar eden yorumlar” kategorisi oluşturulmuştur. Çalışmanın sınıflandırma yapısı oluşturulduktan sonra yorumların çözümlenmesi için alt sınıflarında yer aldığı bir kodlama formu düzenlenmiştir. Bu form çalışmanın nesnelliğini sağlamak amacıyla alanda yüksek lisans yapan iki öğrenciye

doldurulmuş ve yorumların frekans ve temaları ortaya çıkarılmıştır. Bu sınıflandırma yapısının yorum sınıfları ve frekansları Tablo 1. de belirtilmiştir:

Tablo 1. Okur Yorumları Sınıflandırma Yapılarının Frekans ve Yüzdeleri

Konular	Frekans	%	Frekans	%
	1. Haber		2. Haber	
Ekonomi	45	6	8	1,6
İrrasyonel yaklaşımlar	209	28	112	30,1
Kutsallar	81	10,9	12	3,2
Siyasi aktörler	126	16,9	93	25
Siyasi partiler	152	20,4	79	21,2
Siyasi yapı	102	13,6	69	18,5
Tekrar eden yorumlar	30	4	1	0,2
TOPLAM	745	100	372	100

Okur yorumlarının oluşturulan sınıflandırma yapısı çalışmanın “Örneklem alınan haberlerdeki yorumların konu ve teması nedir?” sorusunu cevaplamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yorumların 6 başlık altında toplandığı görülmüştür. Tekrar eden yorumlar sınıflandırma yapısı içine dahil edilmemiştir. Bu sınıflandırma yapısı içinde 1. Haber %28 oranında irrasyonel yaklaşımlar konu başlığı olarak yer alırken, ikinci sırada ise %20,4 oranında siyasi partiler sınıflandırma yapısı olmuştur. 2. Haberde ise “irrasyonel yaklaşımlar” yapısı %30 oranında yer alır. En yüksek frekans 2. Haber için ikinci sırada ise %25 oranında siyasi aktörler yapısı olduğu gözlemlenmiştir. Her iki haberde en düşük frekans ile ekonomi başlıklı konular yer almıştır. 1. Haberde tekrar eden yorum sayısı 30 iken, 2. Haberde 1 yorum tekrar etmiştir. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında her bir sınıflandırma yapısındaki alt sınıflara odaklanarak konu ve temalar incelenmiştir.

Tablo 2. “Ekonomi” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

Ekonomi		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	Ekonominin kötüye gidişi	18	3
2	Haksızlık, yolsuzluk	16	3
3	Aktroll	11	2
	TOPLAM	45	8

Alfabetik biçimde ele alınan sınıflandırma yapılarında öncelikle en düşük frekansa sahip “Ekonomi” başlıklı yapı ele alınmıştır. Yukarıdaki Tablo 2.de yer alan bu yapıda okur yorumlarındaki ekonomi sınıflandırma yapısı altında konular üç başlıkta toplanmıştır. “ekonominin kötüye gidişi”, “haksızlık, yolsuzluk” ve ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilen “aktroll”

konuları çerçevesinde yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlar ekonomi ana temasında, ekonomide yapılan haksızlık ve yolsuzluklar çerçevesinde konulaştırılır. Aktroll olarak adlandırılan sosyal medya üzerinde örgütlenen ve ekonomik bağlantısı olduğu iddia edilen yapıya ilişkin eleştiri getirilir. Her iki haberde yorum içinde “ekonomi” sınıflandırma yapısı en alt sırada yer almıştır. Çok az sayıda yorumda ekonomiden bahsedilmiştir. Ekonominin konu ediliş içerikleri yine olumsuz olarak biçimlendirilmiştir.

Tablo 3. “İrrasyonel” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

İrrasyonel yaklaşımlar		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	Alaycı yorumlar	74	54
2	Balkon Konuşması eleştirisi	52	3
3	İrkçilik	12	-
4	Kendini suçlama	4	2
5	Medya eleştirisi	4	-
6	Tanımsız	63	53
TOPLAM		209	112

İrrasyonel sınıflandırma yapısı genel olarak duygusal diyebileceğimiz öfkeli, endişeli, özensiz eleştirilerin ve rasyonel olmayan yaklaşımların oluşturulduğu bir sınıflandırma yapısını içermektedir. Bu yapıda 6 farklı konu grubu oluşturulmuştur. İlk grup küçük düşürme maksatlı, öfkeli, mantıklı yaklaşımlardan yoksun ve negatif duygular içeren “Alaycı yorumlar” dan oluşmaktadır. Bu yorumlar genel olarak öznesi belirsiz olan ya da eğretileme ile işaret edilmeye çalışılan, çeşitli ironik yaklaşımlar içermektedir. İkinci konu grubu “Balkon konuşması” başlığında toplanmıştır. Bu başlıkta öncelikle seçim gecesi yapılan balkon konuşması özne olmaksızın eleştirilmiş, negatif yorumlar yapılmıştır. Rasyonaliteden uzak olan bu yorumlarda konuşmanın aktörü yorum dışı bırakılarak konuşmanın kendisine ilişkin duygusal denilebilecek nitelikte küçük düşürücü yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlarda temel konu balkon konuşmasının içeriği olmuştur. Eleştiri düzeyinin abartıldığı yorumlarda konuşmanın içeriğin anlamsızlığı, konuşmanın gerek olmadığı ya da konuşmanın sahte bir başarıyı göstermek için kullanıldığına ilişkin yorumlardan oluşmaktadır. Özellikle 1. Haberde yoğun olarak görülen bu yorumlar, 2. Haberde sadece 3 yorumda görülmüştür. Bir diğer oluşturulan başlık ise “ırkçılık” olmuştur. Bu başlık altında özellikle mültecilere ilişkin yapılan öfkeli yorumlar, farklı milletlere negatif sözler söylenen yorumlar bir araya getirilmiştir. İrkçilik yorumlarına 2. Haber yorumlarında rastlanmamıştır. Seçim sonuçlarının toplumun kendisi ile ilgili olduğuna dair eleştiriler “kendini suçlama” kategorisini oluştururken, “medya eleştirisi” yapısında da yine medyanın içerikleri ile seçim sonucu arasında bağlantı kurulmaya çalışılan yorumlar yapılmıştır. “Tanımsız” başlıklı yorumlar ise konu, içerik ve teması net olmayan ve herhangi bir sınıflandırma yapısına yerleştirilemeyen olumsuz

sövgü sözleri içeren yorumlardan oluşmaktadır. 1. Haberde irrasyonel yorumlar toplam yorumlar içinde % 28 oranda yer almıştır. 2. Haberde ise bu oran %30,1 olmuştur (Bkz.Tablo1).

Tablo 4. “Kutsallar” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

Kutsallar		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	Adalet	4	-
2	Dava	1	-
3	Demokrasi	5	10
4	Destan yazmak	39	-
5	Gezi	3	-
6	İnanç, din	19	2
7	Osmanlı	7	-
8	Özgürlük	2	-
TOPLAM		81	12

Kutsal olan manevi yönden değer verilen, korunan kollanan ya da üzerine titrenen değerler bu sınıflandırma yapısı içinde yer almıştır. Öncelikle haber içeriklerinde yer alan bu kavramların yorumlarda eleştirildiği görüldüğü için kutsallar başlığı altında bir araya getirilmiştir. Kutsallar sınıflandırma yapısı adalet, dava, demokrasi, destan yazmak, gezi eylemleri, inanç-din, Osmanlı vurgusu, özgürlük gibi değerler kutsallar başlığı altında toplanmıştır. 1. Haberde toplam yorumlar içinde %10,9 (Bkz. Tablo 1.) oranında yer alan bu sınıflandırma yapısının “destan yazmak” alt başlığında toplandığı görülür. Özellikle Davutoğlu’nun seçim konuşmasında destan yazdık kavramına yorumların temel konusu olarak eleştiri getirilmiştir. Temel konusu destan yazmak olan yorumlar bu sınıflandırma yapısında yer almıştır. 2. Haberde kutsallardan en fazla demokrasiye ilişkin yorum yapıldığı görülür.

Tablo 5. “Siyasi Aktörler” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

Siyasi Aktörler		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	Ahmet Davutoğlu	69	2
2	Mustafa Kemal Atatürk	3	4
3	Bülent Arınç	22	-
4	Recep Tayyip Erdoğan	30	5
5	Kemal Kılıçdaroğlu	2	73
6	Selahattin Demirtaş	-	2
7	Devlet Bahçeli	-	2
8	Muharrem İnce	-	5
TOPLAM		126	93

Tablo 5’de yer alan “Siyasi Aktörler” sınıflandırma yapısı konusu öznelere ilişkin yorumların bir araya getirildiği sınıflandırma yapısıdır. Bu yapıda beş farklı başlık oluşmuştur. Bu başlıklar yorumlarda geçen ve konusu bu öznelere olan, Ahmet Davutoğlu, Mustafa Kemal Atatürk, Bülent Arınç, Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu biçimindedir. 1. Haberde %16 oranında tüm yorumlar içinde yer alan bu sınıflandırma yapısında en fazla yorum 69 yorumla Ahmet Davutoğlu’na ilişkin yapılmıştır. Yorumlar içinde ikinci olarak 30 yorumda ismi geçen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın olduğu görülmüştür. 2. Haberde ise haberin temel öznesi olan Kemal Kılıçdaroğlu beklenildiği gibi, yorumlarında öne çıkan öznesi olmuştur. Ayrıca %25’lik yorum oranı ile 2. Haberde en çok konuşulan konu Kemal Kılıçdaroğlu kimliği olmuştur.

Tablo 6. “Siyasi Partiler” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

Siyasi Partiler		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	AKP	124	15
2	CHP	7	50
3	HDP	18	12
4	MHP	3	2
TOPLAM		152	79

Siyasi partiler sınıflandırma yapısında siyasi partiler hakkında yapılan yorumlara yer verilmiştir. Bu sınıflandırma yapısı Tablo 6’da görüldüğü gibi en fazla yorum AK partiyle ilişkilidir. 1. Haberde en fazla yorum dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun konuşmasına ilişkin yorumlar olması nedeniyle siyasi yapı olarak AK parti ve kimlik olarak Ahmet Davutoğlu çerçevesinde toplanmıştır. 2. Haberde ise en fazla yorum yapılan siyasi parti haber içeriğine paralel olarak CHP’dir.

Tablo 7. “Siyasi Yapı” Sınıflandırma Yapısı ve Alt Sınıflandırmalar

Siyasi yapı		Yorum frekansları	
		1. Haber	2. Haber
1	Başkanlık sistemi	3	1
2	Erken seçim	7	-
3	Koalisyon	52	16
4	İstifa	35	52
5	Yüce Divan	5	-
TOPLAM		102	69

Siyasi yapı sınıflandırmasının ise beş başlıkta toplandığı görülür. 1. Haberde bu sınıflandırma yapısında seçim sonrası yapılan konuşmanın yorumlarının paralelinde, seçim sonrası

koalisyon öneren yorumların yoğunlaştığı görülür. Bir diğer başlık ise Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun istifası ile ilgilidir. Seçim sonrası yapılan yorumlarda Başkanlık sistemi öneren yorumlara sınırlı sayıda rastlanmıştır. Erken seçim ise yine başka bir seçenek olarak sunulmuştur. 2. Haberde en fazla bulgularan Kemal Kılıçdaroğlu'nun parti genel başkanlığından istifası olmuştur. Koalisyon önerisine ilişkin yorumlar ise çok daha az olmuştur.

Yorumlara ilişkin analiz sonucunda ulaşılan sınıflandırma yapısı bize yorumların konu ve teması hakkında genel bir çerçeve sunmuştur. Buna göre her iki haberdeki toplam 1117 yorum 6 sınıflandırma yapısı içinde 34 alt başlıkta konulaştırıldığı görülür. 1. Haber için genel toplam içinde sınıflandırma yapısında en yüksek frekans "Siyasi parti" başlığında bulgulanmıştır; Bu başlık altındaki AK partiye ilişkin yorumlar toplam içinde en yüksek frekansa sahip olduğu görülür. Ahmet Davutoğlu'nun konuşmasına ilişkin yorumlarda "Alaycı Yorumlar" diğer bir konu olarak karşımıza çıkar. Üslup olarak değerlendirilecek olan bu yorumlar sıklıkla karşılaşılan yorumlar olmuştur. Koalisyon önerisi rasyonel yaklaşımlar olarak kabul edilecek gruplandırmaya girerken siyasi özne olarak haberle bağlantılı olarak en çok Davutoğlu konuşulmuştur. Davutoğlu'nun konuşmasında yer alan "destan yazmak" kavramı da yorumlarda yüksek frekansla paylaşılan konular arasında yer almıştır. 2. Haberde de genel toplam içinde sınıflandırma yapısında en yüksek frekans "Siyasi aktör" başlığında bulgulanmıştır. Bu başlık altındaki Kemal Kılıçdaroğlu öznesine ilişkin eleştirilerin yorumların yoğunlaştığı temel konu olmuştur.

Bu kapsamda "Çevrimiçi haberlerin söylemsel içeriği ile yorumların içeriği arasındaki konu, tartışma ve rasyonalite ilişkisi nedir?" sorusu cevaplanmak istenirse haberdeki özneler ile yorumdaki özneler arasında benzerlik olmuştur. Ama daha çok yorumlar haber içeriği ile bağlantılı olmakla birlikte eleştirel bir yaklaşım ve üslup olduğu gözlenmiştir. Bir iletişim süreci içeren yorumlar 1. Haberde Davutoğlu'nun konuşması ile doğrudan ilişkilendirilmiş ve eleştirel bir yaklaşımla konuşma değerlendirilmiştir. 2. Haberde ise Kemal Kılıçdaroğlu'na yoğun eleştirilerin olduğu görülür. Burada dikkat çeken konu çalışmada irrasyonel yani duygusal denilebilecek yorumlar kadar rasyonel olan yorumlarla da karşılaşmış olmasıdır. Yorumlar küçük düşürücü ve incitici nitelikte olarak sınıflandırılırsa dahi eleştirel yaklaşım sergilenmiştir. Yorumlarda karşılıklı tartışma 1. Haberde sınırlı biçimde görülmüştür. Bunun dışında tartışma ortamı gözlemlenmemiş sadece yorumlar paylaşılmıştır. 2. Haberde ise 10'a yakın yorumda karşılıklı tartışma ve göndermeler olmuştur. Ancak şu göz ardı edilmemelidir ki yorumlar editör sürecinden sonra paylaşılmaktadır. Bu nedenle yorumlara ilişkin değerlendirmelerde bu dikkate alınmalıdır. Tartışma içeren ve etik/ahlak dışı görülen yorumlar paylaşılmamış olabilir. Süzgeçten geçirilen okur yorumları genel olarak daha rasyonel bir alan yarattığı söylenebilir. Bu alan haberdeki içerikten bağımsız olarak seçim sonrası yapılması gerekenlere ilişkin öneri, beklenti ve değerlendirmeyi de içermektedir.

Çalışmanın diğer bir sorusu "Okur yorumlarının, karşılıklı etkileşim, dışı kapalı olmama ve eşdeğerlilik kavramları (Habermas, 2010) kapsamında kamusal alan olma potansiyeli var

mi?” olarak belirlenmişti. Okur yorumları nihayetinde sadece ileti oluşturulması bakımından kaynak (Haberin yorumunu yapan kişi)-ileti (yorumun kendisi)-alıcı (yorumu okuyan paylaşıma giren/girmeyen kişi) süreci kapsamında bir iletişim alanıdır. Ancak kamusal alan olabile potansiyeli taşımaktadır. Bu haliyle belki bir kamu alanı olabilir ama tartışma, müzakere süreçlerini içermediği ya da bu süreçler editoryal süreçte dışarıda bırakıldığı için yorumun okurları tarafından tamamına ulaşamadığı için kamusal alan olabilmesini söylemek çok güçtür. Ancak Habermas’ın eşdeğerlilik kavramını karşıladığı söylenebilir. Teknolojiye ulaşabilen herkesin bu alana katılması mümkündür. Bunu sınırlayan tek şey ekonomik imkanlar olmakla birlikte akıllı telefona ya da bilgisayara sahip herkes bu alana ulaşabilmektedir. Bir diğer özelliği olan kamusal alanın “dışa kapalı olmama” şartı da sanal kamusal alan olabile niteliğini karşılamaktadır.

V. SONUÇ

Okur yorumları alanı, haberin okuyucusuna haber ya da gündeme ilişkin değerlendirme yapmaları için etkileşimli bir ortam sunar. Kısmen de olsa kurmaca olan haberlere ilişkin gerçekle bağlantı kurmada okur yorumları önemli bir alandır. Elbette bu yorumlar genel nüfusun görüşünü yansıtmaz. Ancak mevcut yorumların çokluğu nüfusun önemli bir bölümünün bakış açısını yansıtabilir. Çalışmada değerlendirilen 1117 yorum 7 Haziran 2015 genel seçimleri sonrası oluşan genel bakış açısına ilişkin ip uçları vermiştir. Bu makale Haziran 2015 seçim sonuçlarına ilişkin parti liderlerinin açıklamalarına yapılan okur yorumlarının içeriklerinin tarihe not düşmesini sağlamıştır. Ortalama 1000 kişinin seçimlere ilişkin yorumları 34 alt başlıkta toplanmıştır. Okur yorumlarında ortalama yüzde 30 oranında seçimlere ilişkin yergi, eleştiri ve sövgü içeren irrasyonel yorumlar yapıldığı Tablo 1’de görülür. Ancak yüzde 60 diyebileceğimiz oranda haberde geçen siyasi partilere, siyasi aktörlere ve siyasi yapıya ilişkin yorumlar yapıldığı bulgusuna rastlanmıştır. Bu oranlar, yorum yapanların belirsizliği nedeniyle demografik yapı ile ilintileyerek açıklanamamaktadır. Ancak yorum sayısı yaklaşık 1000 kişinin görüşünü içerdiğini söylenebilir. Her ne kadar süzülerek yayınlansa da yorumlar o dönemi yaşayanların bakış açılarını ve seçimlere yaklaşımlarını ortaya koymaktadır.

Bir iletişim alanı olarak yeni bir platform olması ve gelecekte etkileşimli gazetecilik için önemli imkan sunmakla birlikte, karşılıklı tartışmaların az olması ve görüşler hakkında müzakere yapılmaması sınırlı bir iletişim alanı sunmaktadır. Ancak, demokratik gelişmişlik ve özgürlük alanlarının yaratılması ihtiyacı, okur yorumlarının kamusal alan olabile anlamında çok önemli bir potansiyel taşımaktadır. Çünkü çalışmada editöryal haber ve siyasi açıklamalar içeriği ile okur yorumları arasında doğrudan bağlantı kurulabilmiştir. Okur yorumlarının dikkate alınarak düzenlenecek içerikler, aynı zamanda özgürlük alanında önemli bir gelişme olarak gelecekte umut edilen bir sonuçtur.

Çalışmada haber ve okur yorumlarının söylem ve içerik yapısı analiz edilmiştir. Okur yorumları iletişim kanalı olmakla beraber yorumların denetlenmesi bazı içeriklerin editör tarafından paylaşılmaması gibi sınırlılıklar bu alanın kamusal alan olma imkanını kısıtlamaktadır. Zira Habermas'a (1989) göre kamusal alan, bir grubun, devletin ya da siyasi otoritenin herhangi bir sınırlaması ya da zorlaması olmadan özgür biçimde görüşlerini ifade ettiğinde varlığını gösterebilir, demektir. Tartışmaların sınırlı sayıda yer aldığı yorumlar Bauman (2016)'ın deyimiyle kişiler kendilerine kendi seslerinin yankıları olan sesleri duyacakları, kendi yüzlerinin yansımaları olan yüzleri görecekleri bir konfor alanı yaratmak için kullanıyor, yorumu yapmak mümkündür. Ancak okur yorumları için oldukça indirgemeci olan bu yaklaşımın ötesinde okur yorumları için bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle demokrasinin gelişmesinde gittikçe kalabalıklaşan toplumumuzda kişilerin sesini duyurmasında bir kanal olabilecek bu yorum alanlarının daha az kısıtlanmaya ve daha çok özgürlüğe ihtiyacı vardır. Toplumdaki demokrasi geleneğinin gelişmesinin bir uzantısı olabilecek olan bu alan kapatılmasından çok, bu alandaki ahlaki standartları geliştirerek demokrasi ve özgürlüğe katkı sunacak bir alan dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın en önemli sonucu okur yorumlarının haber içeriği ile bağlantılı içerikler oluşturmakla birlikte, toplumun genel sorunları ile yani kamuyu ilgilendiren sorunlarla ilgili de yorum içeriklerinin yapıldığı bulgusuna rastlanmasıdır. Bu, demokrasinin denge mekanizmaları açısından vatandaşın sesini duyurmak için kullandığı bir alan olarak desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmasını sağlamıştır. Sadece serbest ve düzenli biçimde seçimlerin yapılması olarak dar bir çerçeveye sıkıştırdığımız demokrasi anlayışının genişletilmesi için toplumda bir çok iletişim kanallarının açılması gerekir. Demokrasinin minimal anlayışında kurtararak maksimal bir anlayışa taşıyabilmek için siyasi sosyalleşme araçlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Okur yorumları alanı, iletişim alanı olabilmenin ötesinde siyasi iletişimin bir alanı olarak görülerek, demokrasinin pekişmesinde araç olma potansiyelini de taşıdığı kuşku götürmez.

Yararlanılan Kaynaklar

- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*, Ankara: Pegem Yayınları
- Bauman, Z. (2016). "Sosyal medya bir tuzak". <http://vesaire.org/zygmunt-bauman-sosyal-medya-bir-tuzak/>. (erişim, 20 Şubat 2016)
- Bayraktutan, G, vd. (2012). Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel – Nitel Arayüzey İncelemesi, *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(3): ss. 5-29.
- Bayraktutan, G., vd. (2013). The role of social media in political communication: The use of Twitter in the 2011 General Elections in Turkey. *MediAnali*. 7(13): pp.1-18.
- Benhabib, S. (1992). Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas. Habermas and the Public Sphere. Ed. Craig Calhoun, Cambridge: MIT Press, pp.72-98.

- Binark , M. ve K. Löker (2011). *Sivil Toplum Örgütleri için Bilişim Rehberi*. Ankara: STGM
- Böke, K. (2010). Örnekleme. K. Böke (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde. İstanbul: Alfa. ss. 105-149
- Çevikel, T. (2003). *Le journalisme d'internet en turquie: La structure institutionnelle, le fonctionnement et les problèmes*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevikel, T. (2013). Türkiye'deki İnternet Gazetelerinde Kullanıcı Katılımının İşleyişi ve Sınırlılıkları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. Sayı 37 / Güz.
- Crawford, E. (2009). A new sort of democracy?: The opinion pages in the Scottish daily quality press. *Journalism*. 10(4) pp. 451-472.
- Da Silva, M. T. (2013). Online forums, audience participation and modes of political discussion: readers' comments on the Brazilian presidential election as a case study. *Communication&Society/Comunicación y Sociedad* . Vol. 26 (4).pp.175-193.
- Dahlberg, L. J. (2000). *The Internet and the public sphere: a critical analysis of the possibility of online discourse enhancing deliberative democracy*. Doctoral dissertation in sociology, Massey University.
- Dahlberg, L. J. (2001). Democracy via cyberspace: examining the rhetorics and practices of three prominent camps. *New Media & Society*. 3: pp.187–207
- Dahlgren, P. (2005). "The Internet, public spheres, and political communication: dispersion and deliberation". *Political Communication*. vol. 22 (2). pp. 147-162.
- Dirini, İ. (2010). "Okur Yorumlarıyla Yeniden Yeniden Üretilen Nefret Söylemi". *Yeni Medyada Nefret Söylemi*. Ed. Altuğ Akın, İstanbul: Kalkedon Yayınları. ss. 55-94
- Dursun, O. (2012). Medyada gerçekliğin inşasında okurun rolü (Hürriyet gazetesi okur yorumları üzerine inceleme) *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (2). ss.1-22
- Fraser, N. (1991). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy, *Habermas and the Public Sphere*. Ed. Craig Calhoun, Cambridge: MIT Press, , pp. 109-142.
- Gans , H. J. (2003). *Democracy and the news*. New York: Oxford University Press,
- Gillmor, D. (2006). *We the media: Grassroots journalism by the people, for the people*, Sebastopol. California: O ' Reilly Media,
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere* (Thomas Burger, trans.). Massachusetts: MIT Press, Cambridge
- Habermas, J. (2004). Kamusal alan. Çev. Meral Özbek. *Kamusal Alan* içinde. Der. Meral Özbek. İstanbul: Hil yayınları.ss. 96-102

- Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı; Cilt I: Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme; Cilt II: İşlevselci Akıl Eleştirisi Üzerine*. Çev. M. Tüzel. İstanbul: Kabalcı yayınları.
- Habermas, J. (2010). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*. Çev.Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul: İletişim yayınları.
- Hauser, G. A. (1998). "Vernacular Dialogue and the Rhetoricity of Public Opinion" *Communication Monographs* 65, no. 286.
- Henrich, N. ve B. Holmes (2013). Web news readers' comments: Towards developing a methodology for using on-line comments in social inquiry. *Journal of Media and Communication Studies*. Vol. 5(1), pp. 1-4.
- Howell, D. (2007). "Online Venom or Vibrant Speech?" *Washington Post* <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/04/AR2007050401904.html>. (Erişim Tarihi 27 Temmuz 2014)
- Özbek, M. (2004). Kamusal-Özel alan, Kültür ve Tecrübe. *Kamusal Alan* içinde. İstanbul: Hil Yayın, ss. 443-499.
- Özdemir, İ. (2009). Okur Yorumlarında Otoriter Eğilimler: Diyarbakır Olaylarına İlişkin Haber Yorumları Üzerine Bir İnceleme. *Kültür ve İletişim*.12 (1) Kış/Winter 65/93
- Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: The net as a public sphere. *New Media & Society*. 4(1), pp.5-23.
- Papacharissi, Z. (2004). Democracy Online: Civility, Politeness, and the Democratic Potential of Online Political Discussion Groups. *New Media and Society*. 6(2): pp. 259-283.
- Poster, M. (1997). Cyberdemocracy: Internet and the public sphere. In D. Porter (Ed.), *Internet Culture*. London:Routledge.pp. 202-214.
- Rappa, A. L. (2002). Modernity and the Politics of Public Space: An Introduction. *The European Journal of Social Sciences*. 15(1). pp. 5-10.
- Ruiz, C., vd. (2011). Public Sphere 2.0? The Democratic Qualities of Citizen Debates in Online Newspapers. *International Journal of Press/Politics*. 16, 4.
- Santana, A. D. (2012). Civility, Anonymity and The Breakdown of a New Public Sphere. A *Dissertation*. School of Journalism and Communication. University of Oregon.
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi ve Sivil İtiraz*. İstanbul:Alfa Yayınları.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev. T. Karamustafaoğlu - M. Turhan. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sassi, S. (2000). The controversies of the Internet and the revitalizations of political life. In K. K. Hacker & J. van Dijk. Eds. *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*. CA: Sage Thousand Oaks.pp. 90-104.

Sütçü, B. G. (2007). İktidarın Müzelerinin Sanal Uzamdaki Varlığı Üzerinden Siyasal İletişimi Yeniden Düşünmek. *Yeni Medya Çalışmaları*. Der. Mutlu Binark, Ankara: Dipnot Yayınları, ss.71-96.

Teun, V. D. (1988). *News As Discourse*. New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates Publication.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yükselbaba, Ü. (2008). “Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlamları”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası*. Cilt.LXVI. Sayı. 2, ss. 227-271.

Zamith, R. ve S. C. Lewis (2014). From Public Spaces To Public Sphere: Rethinking systems for reader comments on online news sites, *Digital Journalism*. To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/21670811.2014.882066> (Access date: 20 Şubat 2016).

<http://www.hurriyet.com.tr/> (Erişim tarihi: 10 Haziran 2015)

Nüket Elpeze ERGEÇ - nergec@gmail.com

She is an associate professor in the field of Communication Sciences, she currently Works at Radio, Television and Cinema Department at Çukurova University's Faculty of Communication. Her main field of interest is the content of mass communication and new media.

İbrahim ZATERİ - izateri@cu.edu.tr

He has two bachelor degrees from Anadolu University Faculty of Communication Sciences Department of Cinema and Television in 2012, and also Department of Communication Design and Management in 2013. His master degree's program is continuing in Anadolu University Graduate School of Social Sciences Department of Cinema and Television. He started working in Çukurova University as a research assistant in 2014 and he is still working in the same university at Department of Radio Television and Cinema. His research areas are communication, media and cinema.

